

ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการ

The Legal Status of Ecclesiastical Administrators as Public Officials Under the Thai Penal Code

ชุตีพงศ์ สมทรัพย์

Chutipong Somsap

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

Faculty of Law, Payap University

Corresponding Author, E-mail: chusomsap@gmail.com

Article Info

Academic Article

Received: 12/08/2025

Revised: 27/01/2026

Accepted: 29/01/2026

Published online: 25/06/2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ นำเสนอการวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ในฐานะที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา อันส่งผลให้พระสังฆาธิการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยผู้ที่กระทำความผิดต่อพระสังฆาธิการในฐานะเจ้าพนักงาน ย่อมมีโทษทางอาญา ขณะเดียวกัน หากพระสังฆาธิการในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ก็ย่อมมีโทษทางอาญาเช่นเดียวกัน

Abstract

This article examines the legal status of Phra Sangkhatikan (ecclesiastical administrators) who hold governing positions within the monastic hierarchy in accordance with the regulations of the Maha Thera Samakhom (Sangha Supreme Council). Under the Sangha Act, these administrators are classified as public officials within the meaning of the Thai Penal Code. This legal designation affords them protection under the law, such that any person who commits an offense against them in the performance of their official duties is subject to criminal punishment. Conversely, if Phra Sangkhatikan, in their capacity as public officials, commit offenses related to their official duties, they are equally subject to criminal liability under the same legal framework.

คำสำคัญ: ประมวลกฎหมายอาญา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, กฎมหาเถรสมาคม, เจ้าพนักงาน, พระสังฆาธิการ

Keywords: Penal Code, Sangha Act, Maha Thera Samakhom Regulations, Public Officials, Ecclesiastical Administrators (Phra Sangkhatikan)

บทนำ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการ ซึ่งกฎหมายอาญาฉบับใหม่กำหนดให้พระสังฆาธิการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ว่ามีสถานะความเป็นเจ้าพนักงาน อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายอาญาอย่างไร โดยทำการวิเคราะห์ภายใต้หลักการสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) หลักการคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของเจ้าพนักงาน และ (2) หลักการคุ้มครองผู้ที่ได้รับผลจากการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของเจ้าพนักงาน

ทั้งนี้ เนื่องจากยังมีความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานะความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการใน 2 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเข้าใจที่ว่าพระสังฆาธิการมิใช่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาได้หรือไม่ และ (2) หากพระสังฆาธิการมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา จะได้รับการคุ้มครองและมีความรับผิดชอบอย่างไร ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของพระสังฆาธิการและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากพระสังฆาธิการไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนในสถานะความเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย อาจส่งผลให้ปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายได้ และอาจมีความรับผิดทางอาญา อันเป็นไปตามหลักการคุ้มครองผู้ที่ได้รับผลจากการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของเจ้าพนักงาน ในขณะเดียวกัน ผู้ที่กระทำโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายต่อพระสังฆาธิการในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ก็อาจมีความรับผิดทางอาญาได้เช่นเดียวกัน อันเป็นไปตามหลักการคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของเจ้าพนักงาน

ดังนั้น ขอบเขตในการวิเคราะห์ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการในบทความนี้ จึงมุ่งตอบคำถามสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) พระสังฆาธิการมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาหรือไม่ และ (2) การคุ้มครองและความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาอย่างไร โดยในการวิเคราะห์ ผู้เขียนได้นำสาระหลักเกี่ยวกับการปกครองตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาวิเคราะห์ตีความอย่างเป็นระบบ แล้วนำผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิเคราะห์มาทำการสังเคราะห์ให้ได้มาซึ่งความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานะความเป็นเจ้าพนักงาน อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการ อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของบทความนี้

ภารกิจและโครงสร้างของประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายสารบัญญัติที่มีภารกิจ 3 ประการ ได้แก่ ภารกิจในการคุ้มครองสังคม ภารกิจในการปราบปรามและป้องกันการกระทำความผิด และภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและคุณภาพของการกระทำ โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1. ภารกิจในการคุ้มครองสังคม

คือภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ซึ่งอาจกระทบกระทั่งกันได้ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง แม้ในสังคมมนุษย์จะมีระเบียบสังคมเป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติของมนุษย์ แต่ก็ขาดสภาพบังคับอย่างเพียงพอที่

จะทำให้มั่นใจได้ว่าสังคมจะสงบเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้จึงมีกฎหมายเข้ามาเสริม เพื่อให้มีสภาพเชิงบังคับ และกฎหมายอาญา จัดเป็นกฎหมายที่มีสภาพเชิงบังคับรุนแรงที่สุด (คณิต ณ นคร, 2543: 31)

2. การกึ่งในการปราบปรามและป้องกันการกระทำความผิด

คือการกึ่งในการใช้กฎหมายอาญาลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้เห็นว่าสังคมไม่ยอมรับการกระทำของเขา ขณะเดียวกันก็เตือนบุคคลทั่วไปว่าหากมีการกระทำเช่นนั้นจะได้รับการลงโทษเช่นเดียวกัน (คณิต ณ นคร, 2543: 32)

3. การกึ่งในการคุ้มครองคุณค่าพื้นฐานทางกฎหมายและคุณภาพของการกระทำ

คือการกึ่งในการคุ้มครองคุณค่าพื้นฐาน (Basic Value) ของระเบียบสังคม อันได้แก่การคุ้มครองชีวิต ความปลอดภัยของร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของมนุษย์ ซึ่งกฎหมายอาญารับเอาคุณค่าเหล่านั้นไว้ในกรอบแห่งการคุ้มครองในฐานะที่เป็นคุณธรรมทางกฎหมาย (legal interest) ขณะเดียวกันก็คุ้มครองคุณภาพของการกระทำไปพร้อมกันด้วย โดยการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายและทำให้ผู้อื่นสูญเสียความเชื่อมั่นในความปลอดภัยต่อคุณค่าพื้นฐาน อันเป็นปทัสถานในทางอาญา เพราะมีเจตนาไม่เคารพต่อกฎหมาย ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งกฎหมายอาญาจะไม่ให้ความคุ้มครองแก่การกระทำนั้น (คณิต ณ นคร, 2543: 33-35)

4. โครงสร้างของประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญามีโครงสร้างแบ่งเป็น 3 ภาค ได้แก่ ภาค 1 ว่าด้วยบทบัญญัติทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยบทนิยาม การใช้กฎหมายอาญา โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย ความรับผิดชอบในทางอาญา การพยายามกระทำความผิด ตัวการและผู้สนับสนุน การกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกระทง การกระทำความผิดอีก และอายุความ ภาค 2 ว่าด้วยความผิด ซึ่งประกอบด้วย ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร การก่อการร้าย การปกครอง การยุติธรรม การศาสนา ความสงบสุขของประชาชน การก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน การปลอมและการแปลง การค้า เพศ ชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและชื่อเสียง ทรัพย์สิน และศพ ภาค 3 ว่าด้วยโทษ ซึ่งเป็นความผิดที่แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด มีระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตัวอย่างเช่น การส่งเสียงหรือทำให้เกิดเสียงหรือกระทำความอื้ออึงโดยไม่มีเหตุอันสมควรจนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน การเสพสุราหรือของเมาอย่างอื่นจนเป็นเหตุให้ตนเมา ประพฤติวุ่นวายหรือครองสติไม่ได้ขณะอยู่ในถนนสาธารณะหรือสาธารณสถาน เป็นต้น

แนวคิด ความหมาย และขอบเขตของเจ้าพนักงาน

ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติให้ “ความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน” เป็น “ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง” ซึ่งมีแนวคิด ความหมาย และขอบเขตของเจ้าพนักงาน ดังนี้

1. แนวคิดในการบัญญัติความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน

แนวคิดในการบัญญัติความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน เกิดขึ้นจากความมุ่งหมายเพื่อให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานอาจให้คุณหรือให้โทษแก่บุคคลได้ ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงต้องคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกแทรกแซงด้วยเหตุอันไม่สมควร ขณะเดียวกันก็คุ้มครองเจ้าพนักงานให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยความมั่นใจ ไม่ต้องหวั่นเกรงต่ออิทธิพลหรือภัยอันตรายอันอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ทั้งนี้ ในการบรรลุความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองประชาชนและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน กฎหมายอาญาจึงมุ่งควบคุมใน 2 ด้าน ได้แก่ (1) ควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และ (2) ควบคุมบุคคลมิ

ให้กระทำต่อเจ้าพนักงานในทางที่เป็นผลร้ายแก่การปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้เป็นความผิดต่อเจ้าพนักงาน และความผิดต่อหน้าที่ราชการ (คณพล จันทน์หอม, 2565: 99)

2. ความหมายและขอบเขตของเจ้าพนักงาน

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (16) บัญญัติว่า “เจ้าพนักงาน หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าจะเป็นประจำหรือครั้งคราวและไม่ว่าจะได้รับการค่าตอบแทนหรือไม่” ดังนั้น เจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาจึงมี 2 ประเภท ได้แก่ (1) บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงาน และ (2) บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นเจ้าพนักงานประจำหรือไม่ และจะได้รับการค่าตอบแทนหรือไม่ ซึ่งวิเคราะห์ความได้ดังนี้

2.1 บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงาน

จากบทบัญญัติในมาตรา 1 (16) ที่บัญญัติว่า “เจ้าพนักงาน หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงาน...” นั้น ย่อมหมายความว่าบุคคลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นเจ้าพนักงาน โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่ ตัวอย่างเช่น พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สมาชิกสภาตำบลตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 พนักงานการรถไฟแห่งประเทศไทยตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2494 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บุคคลบางประเภทซึ่งแม้ในกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา แต่กฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าพนักงาน บุคคลนั้นก็ย่อมเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย แต่หากบุคคลนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นเจ้าพนักงาน และไม่มีกฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าพนักงาน บุคคลนั้นย่อมไม่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1787/2524 ซึ่งวินิจฉัยว่า “เจ้าพนักงาน ย่อมหมายถึงบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยได้รับแต่งตั้งตามกฎหมาย กล่าวคือในการแต่งตั้งนั้นมีกฎหมายระบุถึงวิธีการแต่งตั้งไว้และได้มีการแต่งตั้งถูกต้องตามกฎหมายที่ระบุไว้นั้น จำเลยที่ 1 เป็นกำนัน จำเลยที่ 2 เป็นแพทย์ประจำตำบล จำเลยที่ 3 เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยได้รับแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ จำเลยทั้งสามจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงาน... จำเลยที่ 4 และที่ 5 เป็นกรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 หาใช่ข้าราชการหรือได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายอย่างใดไม่ แม้ได้รับแต่งตั้งตามโครงการดังกล่าวด้วย แต่ระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติตามโครงการพัฒนาท้องถิ่นฯ มิใช่กฎหมาย ถึงแม้จำเลยทั้งสองจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการก็หาใช่เจ้าพนักงานไม่” (คณพล จันทน์หอม, 2565: 100-101)

ทั้งนี้ เจ้าพนักงานตามที่บัญญัติในมาตรา 1 (16) แห่งประมวลกฎหมายอาญา อาจมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปกครองตามประมวลกฎหมายอาญาได้ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นเจ้าพนักงานของบุคคลนั้นจะมีขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมายใด และไม่ว่ากฎหมายนั้นจะบัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาหรือไม่ ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 48 เอกวิสติ ซึ่งบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ให้นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี และพนักงานเทศบาลเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา” ในขณะที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 แม้ไม่มีบทบัญญัติกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้ข้าราชการพลเรือนเป็นเจ้าพนักงาน แต่เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนมีบทบัญญัติแต่งตั้งให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ดังนั้น ข้าราชการพลเรือนจึงเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย

2.2 บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ

จากบทบัญญัติในมาตรา 1 (16) ที่บัญญัติว่า “เจ้าพนักงาน หมายความว่า บุคคลซึ่ง... ได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ...” นั้น ย่อมหมายความว่าบุคคลซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นเจ้าพนักงาน แต่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่ ทั้งนี้ “ข้าราชการ” ถือเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าพนักงาน เพราะได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ราชการ ดังนั้น จึงเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ตัวอย่างเช่น ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการฝ่ายอัยการ ข้าราชการฝ่ายตุลาการ เป็นต้น ในส่วนของ “บุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการ” แต่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ดังนั้น จึงเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะในหน้าที่ราชการซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ของศาลฎีกา ลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นการถาวรรับพัสดุ เป็นต้น อนึ่ง คำว่า “ปฏิบัติหน้าที่ราชการ” ย่อมหมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของรัฐ ดังนั้น บุคคลซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่ทางการบริหาร บุคคลซึ่งเป็นพนักงานในหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีใช้ราชการ จึงมิใช่เจ้าพนักงานตามมาตรา 1 (16) (คณพล จันทน์หอม, 2565: 101)

2.3 บุคคลซึ่งไม่ถือเป็นเจ้าพนักงาน

คือบุคคลซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา หรือมิใช่บุคคลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นเจ้าพนักงาน หรือมิใช่บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ย่อมไม่ถือเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา 1 (16) และไม่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการปกครองตามประมวลกฎหมายอาญา ตัวอย่างเช่น สมาชิกสภานิติบัญญัติ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล ไม่ถือเป็นเจ้าพนักงาน เพราะไม่มีอำนาจหน้าที่ทางการบริหาร หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ไม่ถือเป็นเจ้าพนักงาน เพราะรัฐวิสาหกิจมิใช่ราชการ เป็นต้น ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4347/2558 ซึ่งวินิจฉัยว่า “จำเลยที่ 2 เป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งนักการเทศบาลตำบลจักราช มิใช่ข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายหรือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งมีกฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะให้ถือเป็นเจ้าพนักงาน จำเลยที่ 2 จึงมิใช่เจ้าพนักงานตามกฎหมาย” (คณพล จันทน์หอม, 2565: 102, 104)

2.4 การปฏิบัติหน้าที่ราชการ

โดยที่คำว่า “ปฏิบัติหน้าที่ราชการ” หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของรัฐ ซึ่งบุคคลที่ไม่มีอำนาจหน้าที่ทางการบริหาร บุคคลที่เป็นพนักงานในหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งมิใช่ราชการ ย่อมมิใช่เจ้าพนักงานตามมาตรา 1 (16) ดังนั้น บุคคลซึ่งเป็นเจ้าพนักงานจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการ หากมีการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงาน แต่มิได้ปฏิบัติราชการ เช่น ไปช่วยงานส่วนตัว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 82 ถึง 86/2506 น. 56, อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2554: 275) หรือปฏิบัติราชการ แต่ไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงาน เช่น ผู้ที่ช่วยเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือสมาชิกสภาตำบลที่ได้รับแต่งตั้งให้ไปปฏิบัติราชการพัฒนาท้องถิ่น ย่อมมิใช่เจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3057/2523 น. 2394, อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2554: 275)

2.3 ความผิดต่อเจ้าพนักงาน

ความผิดต่อเจ้าพนักงานเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 2 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการปกครอง หมวด 1 ความผิดต่อเจ้าพนักงาน ตั้งแต่มาตรา 136 จนถึงมาตรา 146 อาทิเช่น ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่ ความผิดฐานต่อสู้อย่างผิดกฎหมายเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ ความผิดฐานข่มขืนใจเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติการอันมิชอบด้วยหน้าที่หรือให้ละเว้นการปฏิบัติการตามหน้าที่โดยใช้กำลัง

ประทุษร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย ความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสียหรือทำให้สูญหาย หรือไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สินหรือเอกสารใดๆ อันเจ้าพนักงานได้ยึด รักษาไว้ หรือสั่งให้ส่งเพื่อเป็นพยานหลักฐาน ความผิดฐานเรียกรับหรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นเป็นการตอบแทนในการจงใจหรือได้จงใจเจ้าพนักงานโดยวิธีอันทุจริตหรือผิดกฎหมายหรือโดยอิทธิพลของตนให้กระทำการหรือไม่กระทำการในหน้าที่อันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใด เป็นต้น ทั้งนี้ ความผิดต่อเจ้าพนักงานดังกล่าว ไม่จำกัดว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นใคร แต่ผู้ถูกกระทำความผิดต้องเป็นเจ้าพนักงาน ส่วนเงื่อนไขแห่งการลงโทษ ย่อมเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในแต่ละฐานความผิด ตัวอย่างเช่น ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่ มีเงื่อนไขแห่งการลงโทษโดยต้องมีข้อเท็จจริงว่าเจ้าพนักงานนั้น “กระทำการตามหน้าที่หรือเพราะได้กระทำการตามหน้าที่” หรือความผิดฐานต่อสู้อหรือขัดขวางเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ มีเงื่อนไขแห่งการลงโทษโดยต้องมีข้อเท็จจริงว่าเจ้าพนักงานนั้น “ปฏิบัติการตามหน้าที่” เป็นต้น (คณิต ณ นคร, 2535: 298-301)

2.4 ความผิดต่อหน้าที่ราชการ

ความผิดต่อหน้าที่ราชการเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 2 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการปกครอง หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 จนถึงมาตรา 166 อาทิเช่น ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ช่มชู้ใจหรือจงใจให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่น ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานเรียกรับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบเพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ทำเอกสาร กรอกข้อความลงในเอกสารหรือดูแลรักษาเอกสาร กระทำการปลอมเอกสารโดยอาศัยโอกาสที่ตนมีหน้าที่นั้น เป็นต้น ทั้งนี้ ความผิดต่อหน้าที่ราชการดังกล่าว จำกัดเฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง หรือเป็นบุคคลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นเจ้าพนักงาน หรือเป็นบุคคลซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาหรือบัญญัติไว้โดยตรงว่าเป็นเจ้าพนักงาน แต่บุคคลนั้นได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยมีต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่ ดังนั้น ความผิดต่อหน้าที่ราชการทุกฐานความผิด จึงมีเฉพาะแต่ผู้ที่เป็นเจ้าพนักงานเท่านั้นที่จะกระทำความผิดได้ บุคคลธรรมดาที่ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าพนักงานเป็นได้เพียงผู้สนับสนุน อันเป็นไปตามคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองความบริสุทธิ์แห่งอำนาจรัฐหรือแห่งตำแหน่ง (คณิต ณ นคร, 2535: 315)

ภารกิจและโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีสถานะเป็นกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งมีการกิจเพื่อให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนา อันถือเป็นภารกิจในการคุ้มครองสังคม ปราบปรามและป้องกันการกระทำความผิด และคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายของกฎหมายอาญา โดยอุปถัมภ์และดูแลการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยด้วยความเรียบร้อย ดังนั้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงมีลักษณะในทางอาญา โดยมีบทกำหนดโทษจำคุกและปรับสำหรับผู้กระทำความผิด ดังปรากฏในหมวด 7 มาตรา 42 จนถึงมาตรา 44 ตี้อันหนึ่ง แม้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จะตราขึ้นและได้รับการปรับปรุงมาแล้วถึง 4 ครั้ง ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราช

บัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 แต่ภารกิจหลักของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่เปลี่ยนแปลง โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1. ภารกิจในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

คือภารกิจเพื่อให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยมุ่งให้การดูแลการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปเพื่อรักษาพระธรรมวินัย ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา อันจะนำมาซึ่งความเลื่อมใสและศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

2. ภารกิจในการปกครองคณะสงฆ์

คือภารกิจในการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งครอบคลุมเฉพาะบรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ทวิ ว่า “คณะสงฆ์ หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร” ทั้งนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่มีภารกิจในการปกครองคณะสงฆ์อื่น อันได้แก่บรรดาบรรพชิตจีนิกาย หรือ “อนัมนิกาย” (คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย, 2563)

ในการปกครองคณะสงฆ์นั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดโครงสร้างการปกครองไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่มาตรา 20 จนถึงมาตรา 23 ซึ่งได้แก่การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การกำหนดอำนาจหน้าที่ทางปกครองของเจ้าคณะใหญ่ การกำหนดเขตปกครองคณะสงฆ์ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกร อย่างไรก็ตาม การปกครองคณะสงฆ์ตามหมวด 3 มีความสัมพันธ์กับหมวดอื่นด้วย ดังนั้น จึงควรแก่การแสดงให้เห็นถึงสถานภาพ ภารกิจ และอำนาจหน้าที่ในทางปกครองที่เชื่อมโยงกันในโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน

3. โครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

โครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แบ่งเป็น 8 หมวด ได้แก่ **หมวด 1** ว่าด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงมีอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์และทรงตราพระบัญชาโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายมหาชน **หมวด 2** ว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสาระหลักเกี่ยวกับการแต่งตั้ง วาระและการพ้นจากตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญคือมาตรา 15 ตรี ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย การรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และตรากฎหมายมหาชน ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ หรือประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย และมาตรา 15 จัตวา ซึ่งบัญญัติให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาชน เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางปกครองสำหรับภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้ เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ **หมวด 3** ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งบัญญัติสาระหลักเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ว่าต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาชน การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครอง

คณะสงฆ์ และการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคให้มีภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับ ดังนี้ (1) เจ้าคณะภาค (2) เจ้าคณะจังหวัด (3) เจ้าคณะอำเภอ และ (4) เจ้าคณะตำบล **หมวด 4** ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญคือมาตรา 25 ซึ่งบัญญัติให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิกหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิกหกรรมให้เป็นการยุติในชั้นใด ๆ นั้นด้วย **หมวด 5** ว่าด้วยวัด ซึ่งมีสาระหลักเกี่ยวกับ (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ (2) สำนักสงฆ์ และมีข้อกำหนดที่สำคัญ คือการกำหนดให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยอำนาจของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีใช้โดยอำนาจของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป **หมวด 6** ว่าด้วยศาสนสมบัติ ซึ่งมีสาระหลักเกี่ยวกับ (1) ศาสนสมบัติกลาง และ (2) ศาสนสมบัติของวัด **หมวด 7** ว่าด้วยบทกำหนดโทษ โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญคือมาตรา 44 ทวิ ซึ่งบัญญัติให้ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมาตรา 44 ตรี ซึ่งบัญญัติให้ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และ **หมวด 8** ว่าด้วยเบ็ดเตล็ด ซึ่งบัญญัติสถานะของพระภิกษุในตำแหน่งทางปกครอง โดยบทบัญญัติที่สำคัญคือมาตรา 45 ที่บัญญัติให้พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

พระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

คำว่า “พระสังฆาธิการ” ไม่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แต่โดยที่มาตรา 15 ตรี กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมใช้บังคับได้ ดังนั้น กฎหมายมหาเถรสมาคมจึงได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งนี้ กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2563) หมวด 1 บททั่วไป ข้อ 4 บัญญัติความหมายของพระสังฆาธิการไว้ว่า “ในกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้ ๑. เจ้าคณะใหญ่ ๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ส่วนตำแหน่งอื่นที่เรียกชื่ออย่างอื่น จะได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดเทียบ กับตำแหน่งที่กล่าวแล้ว” ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการจึงมีฐานะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ อย่างไรก็ตาม พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ มิได้มีเพียงพระสังฆาธิการเท่านั้น ดังจะได้วิเคราะห์ดังนี้

1. พระสังฆาธิการในฐานะผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์

โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 8 บัญญัติให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งทรงมีอำนาจทางปกครองในการบัญชาคณะสงฆ์ พระสังฆราชจึงเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 45 แต่ไม่ทรงเป็นพระสังฆาธิการความหมายของกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 และโดยที่มาตรา 12 กำหนดให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้มีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ มาตรา 15 ตรี กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะ

สงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม วรรคสองกำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อปกครองคณะสงฆ์ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่เช่นนั้นก็ได้ ประกอบกับมาตรา 20 กำหนดให้คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม มาตรา 20/1 กำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมาตรา 22 กำหนดให้พระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนั้น หากพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา 8 มาตรา 12 มาตรา 15 ตรี มาตรา 20 มาตรา 20/1 และมาตรา 22 ประกอบกันแล้ว อำนาจทรงบัญชาคณะสงฆ์ของสมเด็จพระสังฆราชในทางปกครอง จึงกระทำโดยมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ภายใต้กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ และประกาศของมหาเถรสมาคม และเมื่อพิจารณาประกอบกับกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 4 ที่บัญญัติให้พระสังฆาธิการ อันได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นตามระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดเทียบได้กับตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ เป็น “ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” แล้ว สมเด็จพระสังฆราชจึงมีใช้ “พระสังฆาธิการ” ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม แม้จะทรงเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็ตาม

2. อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์

โดยที่กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้พระสังฆาธิการซึ่งมีตำแหน่งในทางการปกครองชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รวมทั้งพระอุปัชฌาย์ จึงเป็นพระภิกษุที่มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครอง โดยดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน วินิจฉัยลงนิคหกรรม ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค ชั้นจังหวัด ชั้นอำเภอ หรือชั้นตำบล และระงับอธิกรณ์ แล้วแต่กรณี รวมทั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ด้วย

พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

โดยที่พระสังฆาธิการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 4 กำหนดให้พระสังฆาธิการคือพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ และมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีอำนาจหน้าที่ทางปกครอง จึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าความเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา สืบเนื่องมาจากผลของกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งนั่นเอง ทั้งนี้ แม้ว่าพระสังฆาธิการจะมีใช้ราชการ แต่ด้วยเหตุที่พระสังฆาธิการอาจได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการได้โดยอำนาจของกฎหมาย จึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาดังที่พระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์กำหนด อย่างไรก็ตาม มีประเด็นปัญหาว่าพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยหรือไม่ เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นเจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการ จึงจะถือเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา สำหรับประเด็นปัญหานี้ หากพิจารณาจากสถานะของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งเป็นกฎหมายบ้านเมืองในมาตรา 5 ตรี ที่บัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ และแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม และในมาตรา 6 ที่บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้น การจัดทำเนื้องานกิจการคณะสงฆ์จึงถือเป็นการดำเนินการกิจการในการกิจของรัฐภายใต้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ผ่านทางนายกรัฐมนตรี และเมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับคำว่า “ราชการ” ตามพจนานุกรมแห่งราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งให้ความหมายว่า “การทำงานของประเทศหรือของพระเจ้าแผ่นดิน” (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2523: 770) จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ย่อมถือเป็นการปฏิบัติราชการ และส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของพระสังฆาธิการถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการไปพร้อมกันด้วย เมื่อการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองของพระสังฆาธิการถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการ พระสังฆาธิการจึงถือเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

อนึ่ง ด้วยเหตุที่บทบัญญัติในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น ในกรณีของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งแม้มิใช่พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่เนื่องจากทรงเป็นพระภิกษุซึ่งที่บัญญัติในมาตรา 11 ว่าสมเด็จพระสังฆราชทรงพ้นจากตำแหน่ง เมื่อพ้นจากความเป็นพระภิกษุ และในมาตรา 8 ที่กำหนดให้ทรงเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ และทรงมีอำนาจบัญชาคณะสงฆ์ อันถือเป็นอำนาจทางปกครองสมเด็จพระสังฆราชจึงทรงถือเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาด้วย

1. ความผิดต่อพระสังฆาธิการในฐานะเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

เมื่อพระสังฆาธิการถือเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น จึงได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดต่อเจ้าพนักงาน ตัวอย่างเช่น ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน ความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ความผิดฐานต่อสูหรือขัดขวางเจ้าพนักงาน ความผิดฐานข่มขืนใจเจ้าพนักงาน ความผิดฐานทำอันตรายทรัพย์สินหรือเอกสารที่เป็นพยานหลักฐาน ความผิดฐานให้สินบนเจ้าพนักงาน เป็นต้น อนึ่ง ความผิดต่อพระสังฆาธิการนั้น ไม่จำกัดว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นใคร แต่ผู้ถูกกระทำความผิดต้องเป็นพระสังฆาธิการซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

2. ความผิดต่อหน้าที่ราชการ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการปฏิบัติหน้าที่ทางปกครองของพระสังฆาธิการในฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ย่อมถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการไปพร้อมกันด้วย ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ทางปกครองของพระสังฆาธิการจึงอยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายอาญา คือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตัวอย่างเช่น ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานยกยอกทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ เรียกรับหรือยอมจะรับสินบน ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปลอมเอกสาร รับรองหลักฐานเท็จ ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานละทิ้งงาน เป็นต้น (คณิต ฒ นคร, 2535: 314-315) อนึ่งความผิดต่อหน้าที่ราชการ จำกัดเฉพาะพระสังฆาธิการผู้กระทำความผิดในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการเท่านั้น

องค์ความรู้จากการศึกษา

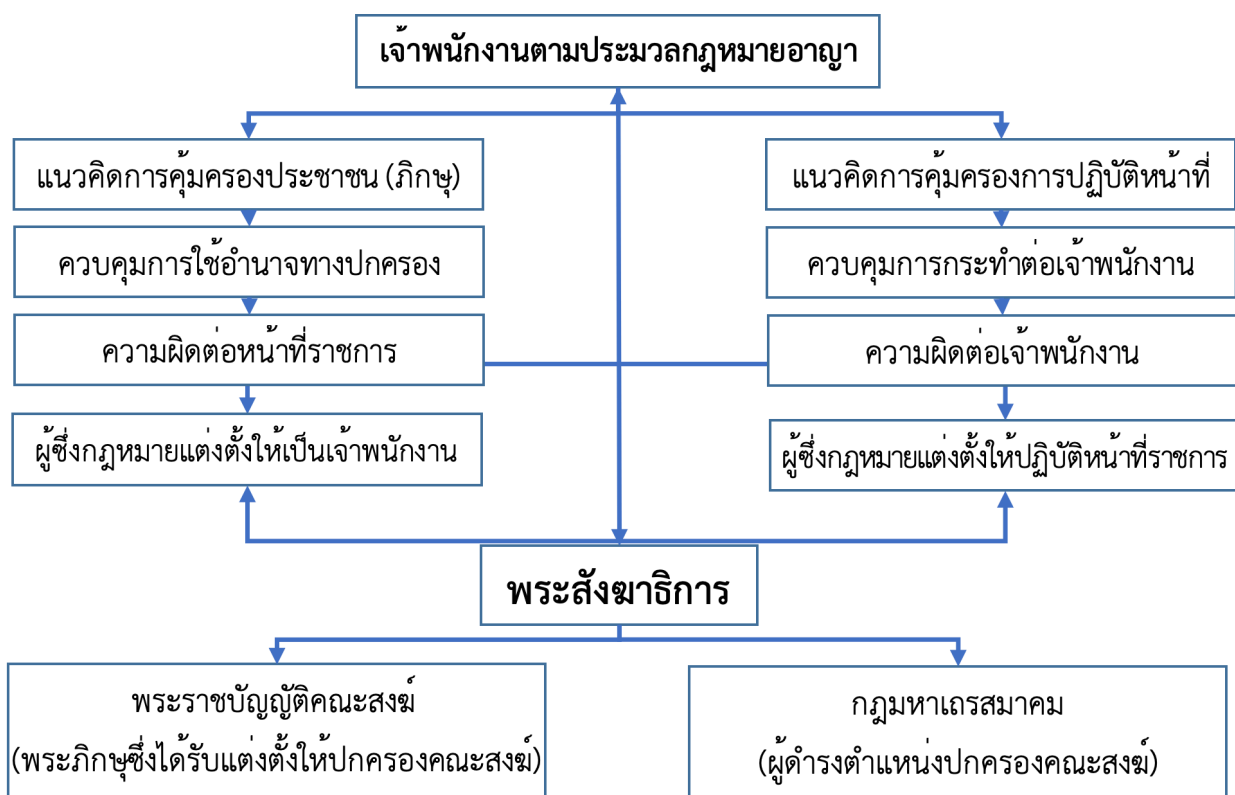
องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์สถานะและอำนาจหน้าที่ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการ พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับความผิดเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา เกิดขึ้นจากการที่รัฐต้องมีเจ้าพนักงานเป็นตัวแทนในการบริหารจัดการภารกิจของรัฐ ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญาจึงคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกแทรกแซงด้วยเหตุอันไม่สมควรจากเจ้าพนักงาน ด้วยการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ขณะเดียวกันก็คุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน โดยควบคุมมิให้ผู้ใดกระทำต่อเจ้าพนักงานในทางที่เป็นผลร้ายแก่การปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดไว้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของความผิดต่อเจ้าพนักงาน และส่วนของความผิดต่อหน้าที่ราชการ ทั้งนี้ เจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามี 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงาน กล่าวคือเป็นบุคคลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา กับบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ กล่าวคือเป็นบุคคลซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นเจ้าพนักงาน แต่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยมีต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ความผิดต่อเจ้าพนักงานไม่จำกัดว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นผู้ใด แต่ผู้กระทำความผิดต้องเป็นเจ้าพนักงาน ส่วนความผิดต่อหน้าที่ราชการจะจำกัดเฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการเท่านั้น โดยมีต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่

ในส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น จากการวิเคราะห์เจตนารมณ์และเนื้อหาที่สำคัญ พบว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองซึ่งมีภารกิจเพื่อให้การคุ้มครองพุทธศาสนา โดยดูแลการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยด้วยความเรียบร้อย และเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืน อย่างไรก็ตาม คำว่า “พระสังฆาธิการ” ไม่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แต่บัญญัติในกฎหมายอาญา มาตรา 24 ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ซึ่งได้แก่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ สมเด็จพระสังฆราชมิใช่พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายอาญา แต่ทรงเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สำหรับอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ พบว่าพระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายอาญา โดยถือเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ แม้สถานะทางกฎหมายของพระสังฆาธิการจะมีใช่ข้าราชการ แต่หากได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการโดยอำนาจของกฎหมาย พระสังฆาธิการนั้นย่อมถือเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ดังนั้น ผู้ใดกระทำความผิดต่อพระสังฆาธิการในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ผู้นั้นย่อมมีความผิดและโทษตามที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติ โดยไม่จำกัดว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นใคร แต่ผู้กระทำความผิดต้องเป็นพระสังฆาธิการ ในขณะเดียวกัน พระสังฆาธิการก็อาจมีความผิดและโทษได้ หากปฏิบัติหน้าที่โดยฝ่าฝืนต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เพราะเหตุว่าการปฏิบัติหน้าที่ทางปกครองของพระสังฆาธิการถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วย อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติหน้าที่ทางปกครองย่อมจำกัดเฉพาะพระสังฆาธิการผู้ซึ่งกฎหมายแต่งตั้งให้

ปฏิบัติหน้าที่ราชการเท่านั้น

จากองค์ความรู้ที่ได้รับดังกล่าวข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่าการที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญานั้น ก็ด้วยเหตุผลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองพระภิกษุทั่วไปให้ถูกแทรกแซงด้วยเหตุอันไม่สมควรจากพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางปกครอง ขณะเดียวกันก็มุ่งคุ้มครองป้องกันพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางปกครอง มิให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นผลร้ายแก่การปฏิบัติหน้าที่ด้วย เมื่อพระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคม ดังนั้น จึงได้รับการคุ้มครองในฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังสรุปได้ตามแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงสถานะความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการ

ที่มา: ชุตินวงศ์ สมทรัพย์

สรุป

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีสถานะเป็นกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งมุ่งคุ้มครองพระพุทธศาสนาในด้านการดูแลปกครองคณะสงฆ์เพื่อการรักษาพระธรรมวินัย ดังนั้น จึงให้การคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ โดยให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา อันส่งผลให้การกระทำความผิดต่อพระภิกษุซึ่งดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์เป็นความผิดต่อเจ้าพนักงานและมีโทษอาญา ขณะ

เดียวกันก็กำหนดให้พระภิกษุซึ่งดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ด้วย และโดยที่พระสังฆาธิการ คือพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคมซึ่งรับรองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังนั้น พระสังฆาธิการจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

จากบทสรุปดังกล่าว ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะให้มีการนำเอาความรู้ความเข้าใจในความเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาของพระสังฆาธิการไปปรับใช้ในทางปฏิบัติให้ถูกต้องด้วยความระมัดระวัง เพราะแม้ว่าพระสังฆาธิการจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย แต่ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายด้วย อนึ่ง สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของไวยาวัจกร เพื่อขยายองค์ความรู้ให้ครอบคลุมถึงบุคคลตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดไว้ในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำบทความนี้ไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ (1) พระสังฆาธิการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ปฏิบัติหน้าที่ทางปกครองอย่างถูกต้องและระมัดระวัง (2) การนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปศึกษาเพิ่มเติม เพื่อขยายผลให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สนับสนุนหรือโต้แย้ง อันจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป
2. ข้อเสนอแนะในการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป ได้แก่ บทความวิชาการ เรื่อง “ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาของไวยาวัจกร”

เอกสารอ้างอิง

- คณพล จันทน์หอม (2559). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. (10 มีนาคม 2563). เรื่องตำนานพระอนัมนิกาย (พระญวน) พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.anamnikayathai.com/ecclesiastical/history-of-anam-sect>
- คณิต ณ นคร. (2535). กฎหมายอาญาภาคความผิด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2543). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2554). ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และ วรพจน์ ถนอมกุล. (2565). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ในพระพุทธศาสนา ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 7 (5). 416-432. Link : <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/259914/176112>
- พระครูพิบูลรัตนกร (สมศักดิ์ ฐานธมโม/มงคลกัณฑ์), พระสิทธินิติธาดา และวรพจน์ ถนอมกุล. (2565). มาตรการทางกฎหมายการเป็นเจ้าพนักงานของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. 10 (1), 11-24. Link : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jgsnsbc-journal/article/view/256415/172233>
- พระครูวินัยธร ภาณุมาศ ภาณุปาโณ. (2567). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการบริหารวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา

ตามแนวคิดพลังการเรียนรู้ของนักเรียน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 9 (12), 1557-1572. Link : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/274491/183630>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2523). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493. (พิมพ์ครั้งที่ 17).** กรุงเทพมหานคร: นนทชัย.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). **คู่มือพระสังฆาธิการ ฉบับพระสังฆาธิการ. (พิมพ์ครั้งที่ 5).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
หยุด แสงอุทัย. (2523). **กฎหมายอาญา ภาค 1.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.